

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ
DOMENIUL TEOLOGIE

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

FORME DE RELIGIOZITATE ÎN
CONDIȚIA SECULARIZĂRII.
PERSECTIVĂ MISIONARĂ

COORDONATOR:
Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe ISTODOR

DOCTORAND:
Pr. Mihai D. REBEGEA

CONSTANȚA
2019

CUPRINS

INTRODUCERE

1. Argumentul și obiectivele cercetări
2. Relevanța lucrării în cercetarea actuală
3. Stadiul actual al cercetării
4. Abordările și metodele utilizate

CAPITOLUL I – METAMORFOZE ALE RELIGIEI ÎN SPAȚIUL GLOBAL ȘI SECULAR

- 1.1. Secularismul – o paradigmă de reinterpretare a religiosului până la măsura desacralizării
 - 1.1.1. Secularizarea sau ruptura teologică dintre om și Dumnezeu. Regândiri ale religiosului în spațiul european
 - 1.1.1.1. Paradoxul secularizării: o lume în care Dumnezeu există, dar e absent în conștiința religioasă a omului
 - 1.1.1.2. Cronologia secularismului european: de la *societas Christiana* la *societas post-Christiana*
 - 1.1.1.3. Mutația de la *homo religiosus* la *homo indifferens*
 - 1.1.1.4. Modernitatea și laicizarea în dinamica secularizării
 - 1.1.1.5. Secularizarea ca refuz al lui Dumnezeu. Provocări ale secularizării pentru omul contemporan
 - 1.1.1.6. Particularitatea secularizării în Europa: sfera vieții religios-morale la nivel personal și comunitar
 - 1.2. Structura relației Biserică-Stat și libertatea religioasă în societatea seculară
 - 1.3. Postmodernismul ca deconstrucție a valorilor tradiționale
 - 1.3.1. Modernism și postmodernism – sau despre evoluția ideilor în istorie
 - 1.3.2. Prefațarea unui creștinism areligios: vectorii postmodernismului
 - 1.3.3. Privatizarea religiei creștine în noi paradigme seculare postmoderne
 - 1.3.4. Modernitatea și postmodernitatea fenomenului religios
 - 1.3.5. Societatea globală contemporană – spațiu al interacțiunii religioase

CAPITOLUL II – FENOMENUL NEORELIGIOS: EXPRESIA UNEI PSEUDO-RELIGIOZITĂȚI ȘI IMPACTUL EI SOCIO-RELIGIOS ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

- 2.1. Noi Mișcări Religioase - delimitări conceptuale
- 2.2. „Noutatea” avansată de Noile Mișcări Religioase. Restructurări și deconstrucții ale religiei tradiționale
- 2.3. Încadrarea după tipologii a Noilor Mișcări Religioase
- 2.4. Spiritualitatea promovată de noile mișcări religioase
- 2.5. Convertirea la Noile Mișcări Religioase
 - 2.5.1. Convertirea - o redefinire structurală a umanului în condiția religioasă
 - 2.5.2. Tipuri de convertiri - o analiză psiho-sociologică
 - 2.5.3. Cauze și motive dominante ale „schimbării”
 - 2.5.4. Motivații ale convertirii religioase
 - 2.5.4.1. Schimbarea identității religioase din rațiuni intelectuale
 - 2.5.4.2. Experiența mistică
 - 2.5.4.3. Aportul unor avantaje în convertire
 - 2.5.4.4. Observarea și experimentarea
 - 2.5.4.5. Emoția și afectivitatea
 - 2.5.4.6. Repudierea propriei religii
 - 2.5.4.7. Revitalismul sau trezirea spirituală
 - 2.5.4.8. Elementele coercitive și tranziția instituțională

2.5.4.9. Crizele și tulburările psihice

2.5.5. Convertirea spontană și convertirea progresivă

CAPITOLUL III – PSEUDORELIGIZITATEA – NOI STRUCTURI ALE RELIGIEI SECULARE

3.1. Secularizarea – platformă a articulării noilor pseudo-spiritualități

3.1.1. Omul secularizat în căutarea propriei identități religioase

3.1.2. Sincretism religios și secularizare

3.1.3. Speranțe în șansa unei renașteri spirituale în orizontul vid al secularizării

3.1.4. Individualismul – criteriu propriu al regândirii religiosului

3.2. Reinterpretarea și reexperimentarea sacralului în condiția seculară a sec. XX

3.2.1. Sacralul – delimitări conceptuale

3.2.2. Fundamentele sacralului: puterea, interdicția, tabu-ul și numinosul

3.2.4. Ambivalența sacralului

3.2.5. Dualitatea „sacru/profan” - un dat prealabil al lui homo religiosus

3.2.6. Desacralizarea sacralului și sacralizarea profanului

3.3. Individualizarea experienței mistice sau revendicarea propriilor construcții ale spiritualității

3.3.1. Imanentizare și deconstrucție: avataruri ale spiritualității în postmodernitate

3.3.2. Spiritualitatea New-Age - expresie a sincretismului religios actual

3.4. Paradigme ale „religiilor seculare” ale sec. XX-XXI. Derivații areligioase și ideologii seculare neomarxiste

3.4.1. Corectitudinea politică

3.4.1.1. Ce definește corectitudinea politică

3.4.1.2. Școala de la Frankfurt - prima instituționalizare a corectitudinii politice

3.4.1.3. Vectorii ideologici ai Corectitudinii Politice

3.4.1.4. Promovarea Corectitudinii Politice în spațiul academic

3.4.1.5. Dimensiunea anticreștină a Corectitudinii Politice

3.4.2. Transumanismul - cultul secular al lui Homo Deus

3.4.2.1. Ce este transumanismul?

3.4.2.2. Era neoumanității – proiecții ale unui nou mod de a fi

3.4.2.3. Derivații ale transumanismului în plan social

3.4.2.4. Desacralizarea nemuririi în transumanism

CAPITOLUL IV – MAXIMIZAREA VECTORILOR MISIONARI ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR ACTUALE

4.1. Principii misionare în evaluarea sacralului în orizontul autenticității

4.1.1. Relația dintre creștinism și cultura apuseană modernă

4.1.2. Avataruri teologice, filosofice și sociologice ale Sacralului

4.1.3. Religiozitatea în fața culturii moderne a individului

4.1.4. De la creștinismul cultural la noua laicitate. Evaluare misionară

4.2. Reîntoarcerea omului secularizat la măsura demnității sale

4.2.1. Rugăciunea într-o lume secularizată

4.2.2. Dobândirea Duhului Sfânt în spațiul sacramental și liturgic al Bisericii

4.2.3. Atitudinea Bisericii în fața provocărilor contemporane

4.2.4. Viața omului centrată în Hristos. Criterii misionare

4.3. Înnoire și dinamizare misionară a Bisericii în contextul global

4.3.1. Orice reînnoire a Bisericii constă în mod esențial într-o fidelitate sporită față de vocația ei

4.3.2. Ecumenismul – un fond comun de revalorizare a creștinismului în societatea secularizată

4.4. Societate creștină secularizată versus Biserică confesionalizată?

- 4.4.1. România religioasă într-un sondaj de opinie
- 4.4.2. Analiza datelor sociologice
- 4.4.3. Biserica și triumful paradoxal al creștinismului
- 4.4.4. Provocarea pentru ecleziologie
- 4.4.5. Teologie și doctrină socială

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIA

- 1. Surse primare
- 2. Dicționare, enciclopedii
- 3. Literatură de specialitate

1. Argumentul și obiectivele cercetării

Prezenta teză de doctorat are intenția de a ne aduce în concretul realității religioase a societății globale de astăzi. Trăim într-o lume spirituală bolnavă. Simptomatologia acestei maladii¹ de natură existențială declanșate de o gândire dualist-raționalistă, care ignoră logica paradoxală antinomică de tip și-și a Bisericii creștine, este cu atât mai gravă, cu cât ea polarizează asimetric relația dialogică a cunoașterii din cadrul dialogului Dumnezeu-om-lume. Rezultatul acestei polarizări asimetrice, datorită mecanismelor logice ale intelectului uman, care operează în opoziții de tip binar, articulate dialectic reductionist, a fost sintetizat magistral de Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I al Constantinopolului în celebra sintagmă a luptei drepturilor omului contra drepturilor lui Dumnezeu², lupta care va lua forma concretă a frondei omului autonom împotriva constitutivului unității sale creatural teandrice (Facerea 2, 27 și Faptele Apostolilor 17, 26).

Cu origini în *illo tempore*, această înstrăinare a omului de Dumnezeu a început odată cu căderea în păcatul neascultării și a distragerii atenției protopărinților noștri, Adam și Eva, de la Cel care este Creatorul lumii/Centrul lumii, atenție distorsionată, ce va duce, în timp, atât la afectarea experienței cunoașterii mistice a omului, atenție concentrată în spiritualitatea vederii luminii necreate din teologia palamită, ca viață în Hristos - legătura cu verticalitatea divinității -, cât și la alterarea dimensiuni istorice orizontale imanente din lume ca urmare a lui Hristos din teologia cabasiliană. Cu alte cuvinte, această (ne)atenție s-a tradus prin lipsa (în)crederii omului în rostul tainic al lumii și a recunoașterii sacralității acesteia, adevărat baldachin sacru³, care oferea cadrul desfășurării vieții și unității creației divine. Următorul pas al acestei (ne)atenții se va contretiza, ulterior, prin trecerea de la păcatul mândriei neascultării la starea de revoltă contra lui Dumnezeu, a luptei dintre Drepturile lui Dumnezeu și drepturile omului ce se va manifesta nu numai în acutizarea separației cunoașterii dintre adevărata viață și moarte spirituală, dintre suflet și trup, dintre inteligibil și sensibil, dintre rațiune și credință, ci și printr-o stare de permanentă criză de agonie prometeică a omului autonom veșnic aflat singur cu sine. Această îndepărtare de Dumnezeu, simptom al lenii ontologice prin care protopărințele Adam nu mai dorea să fie în dialog cu Divinitatea, la sfatul diavolului, va face ca Adam, prototipul umanității, să aleagă singur ce vrea să fie, eternizându-și această alegere a căderii, care-l va izola într-o antecameră utopică a Paradisului, într-o continuă cădere de după Cădere. Aflat în căutarea unui pseudo-răspuns utopic în detrimentul întâlnirii Miracolului cu Misterul și al Tainei cu Autoritatea Pleromei Divine⁴, a unui om imaginat de om fără ajutorul lui Dumnezeu, la

¹ Pr. Ioan Bizău, *Viața în Hristos și maladia secularizării*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2002.

² Olivier Clement, *Adevăr și libertate: Ortodoxia în contemporaneitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, Desisi, Sibiu, 1997.

³ Pr. Ioan Bizău, *Viața în Hristos...*, p. 64.

⁴ Vlad Niculescu, *Două modele: UTOPIA și PLEROMA*, în rev. *Interval*, nr. 3/1990, București, p. 20; unde termenul de *Pleroma* este folosit cu semnificația desăvârșirii actuale și viitoare, desăvârșire aflată

ce este el-creatura în raport cu sine și cu lumea, de unde vine și care-i este viitorul, omul va ignora că este înainte de toate o ființă relațională prin creație. Dar nu cu sine în această relație, aceasta dezumanizându-l, cât cu divinitatea, pe care o poate (re)găsi în con-vorbirea constructivă religioasă a dialogului iubirii cu celălalt om de lângă el, cât și cu întreaga creație din care face parte. Toate aceste încercări prometeice vor ascunde, în fapt, un țipăt de ajutor al omului dezrădăcinat⁵, în virtutea chipului care îi este un dat prin creație, care-i asigura omului înveșnicirea după comuniunea și comunicarea pierdută a teologiei palamite, coroborată cu cea cabasiliană, adevărate căi spirituale practice ale transfigurării noastre personale și sociale spre realitatea eshatologică a cerului și a pământului nou promis de Dumnezeu Omului, Iisus Hristos, Mântuitorul lumii.

Produs al unei raționalități atotsuficiente, acest om autonom al agoniei lăsat pradă lui însuși prin refuzul transcendenței, dar și al refuzului oricărei legi și valori dată de un model ontologic axiologic de tip religios, nu a putut, însă, să se rupă radical de atributele spiritului său, acestea rămânând ca un dat ființial în constitutivul său creatural. Nu este mai puțin adevărat că, datorită libertății pe care o are de la Dumnezeu, libertate cu care este născut prin creație, opțiunile omului vor putea lua și diferitele forme ale dorințelor/ patimilor sale utopice libertine, maladiv deformatoare prometeice. Acestea se vor focaliza într-un așa zis crez al mitului progresului continuu, care va substitui procesul creștin al îndumnezeirii omului - theosis - printr-un progres infinit al cunoașterii și al autodesăvârșirii fără de Dumnezeu, care-l vor face să ajungă un om mort spiritual printre oamenii cei vii ai credinței religioase.

Ca o caracteristică generală, toate viitoarele demersuri reduționiste de tip raționalist ale acestui crez vor avea ca tematică, - fie într-un mod ascuns, camuflat, fie pe fața -, nu numai înlăturarea sensului trăit al lui *homo religiosus*, cât mai ales născocirea morții spirituale a lui Dumnezeu în cultura religioasă unde nu s-a săvârșit; aceasta acțiune va fi urmată, ulterior, de inventarea morții ucigașului lui Dumnezeu, adică a omului raționalist. Cel care moare nu este, însă, Dumnezeu, nici omul ca specie, ca umanitate, ci omul ca reprezentare a creației omului demiurgic, a unui om subiect, gândit ca pseudo-Dumnezeu, a unui om fabricat de o anumită știință pozitivistă și metafizică speculativă, care, în ultima jumătate de secol, a luat forma reduționistă a chipului desfigurat și dezumanizat al omului ideologiilor totalitare. Ultimele concepții utopice maladiv deformatoare au vizat, în esență, nu numai desfigurarea chipului religios al omului și a lumii prin înlăturarea totală a sensului trăit într-o lume a metanoiei, prin substituirea ontologică a lui a fi în lume, ci și dizolvarea chipului creștin într-o lume virtuală și artificială, ce operează permutări grave la nivelul atributelor naturale ale ființei, cuminența creștină fiind substituită de violență, desăvârșirea comuniunii în comunitate cu plictiseala individuală, dragostea comuniunii cu vidul

la antipod cu *Utopia* care este ceva imaginar. Pleroma este integrarea transcendenței divine în imanența Persoanei.

⁵ Acad. Dumitru Popescu, „Omul fără rădăcini”, în *Biserica în misiune. Patriarhia română la ceas aniversar*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, p. 481.

afectiv al emoțiilor clipei. Acest fenomen a fost întreținut prin vocile bine armonizate ale filosofiilor raționaliste ale secolului al XIX-lea și XX-lea. Se va proclama, în aceste condiții, după moartea lui Dumnezeu, - ca o consecință firească a desfigurării lumii și a omului religios - moartea ucigașului lui Dumnezeu. Altfel spus, omul autonom, după un lung drum prin labirintul cunoașterii fără de Dumnezeu, a ajuns la auto-revelația șocantă a devalorizării sale ca gândire sistematică dialectică, de unde, nu întâmplător, invadarea universului său a-spiritual cu fantasmele iraționalului și absurdului filosofic, a finitudinii și neantului, ca descoperiri ultime ale nihilismului filosofic modern

Ca obiective ale prezentei teze de doctorat ne propunem: analiza exhaustivă într-o manieră actuală a secularizării pe măsura noilor provocări religioase ce le impune, evidențierea cadrelor fenomenului neoreligios și componentele pe care le impune prin expresia Noilor Mișcări Religioase, analiza metaformozelor pe care le impune reinterpretarea sacrului în societatea globală, postmodernă și seculară, cu evidențierea noilor religii seculare (corectitudinea politică, transumanismul etc.).

2. Relevanța lucrării în cercetarea actuală

Înțelegerea contextului socio-religios al secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, în care s-au născut aceste noi alternative religioase, ne permite oferirea unui cadru actual și necesar al manifestării atitudinii Bisericii față de acestea. Între factorii religioși și sociali, care, vrem nu vrem, reconfigurează societatea de astăzi și identitatea creștină în Occident, menționăm:

1. secularizarea, care a dus la o devalorizare a identității religios-creștine și la indiferentism religios;

2. globalizarea, care a creat oportunitatea relațiilor inter-culturale în țările puternic dezvoltate economic și în care pluralismul religios devine o notă dominantă a societății occidentale;

3. progresul științific, care a creat cadrul unei societăți robotizate, digitalizate, în care omul trăiește drama excluderii de propria sa invenție, a absolutei independențe față de tehnică într-un cotidian care solicită din ce în ce mai mult capacitatea omului de adaptare în societate;

4. lipsa unei reacții, a unei incapacități a Bisericii de a fi atentă la toate aceste mutații din societatea contemporană, lipsa orientării pastoral-misionare față de omul de astăzi, care gravitează în jurul altor referințe decât cele de acum câteva sute ani. Înțelegerea psihologiei tânărului care îmbrățișează aceste noi spiritualități, aflat într-o continuă căutare și care mai nimic nu-l mai satisface astăzi, în care totul este conjugat de desfășurarea accelerată a consumerismului, va permite regândirea și diversificarea activității pastoral-misionare față de tineri.

Pentru a înscrie teza de doctorat în interesul teologic misionar, constituie, de asemenea, un obiectiv de greutate al tezei, evaluarea din punct de vedere misionar al secularizării, fenomenului neoreligios în toată complexitatea sa. În acest sens, este necesar să căutam să oferim un set de soluții pastoral-misionare prin care Biserică să poată răspundă matur la provocările fenomenului neoreligios. O lipsă de reacție din

partea Bisericii este pe atât de păguboasă pe cât este atitudinea de tampon și indiferență față de adepții acestor mișcări. Teologia misionară trebuie să caute un mod de recuperare a oamenilor care au aderat la o anume mișcare religioasă, propunându-le alternativa învățaturii creștine care valorizează complet omul ca persoană umană, care poartă tensiunea vocației îndumnezeirii, pe Dumnezeu Personal, Transcendentul absolut, care intră real într-o relație istorică cu omul prin Întruparea Logosului Creator și Mântuitor, universul ca operă și expresie a iubirii lui Dumnezeu Personal. Prin depășirea unei „teologii stereotipe”, inadaptată limbajului contemporan și inactivă la problemele societății, și prin înțelegerea contextul social de astăzi în care omul trăiește, Biserica creștină se va dovedi inepuizabilă în oferirea de răspunsuri, care articulează un sens și o valoare reală la problemele existențiale pe care le ridică omul contemporan.

Câteva din ceea ce se definesc ca *Noi Mișcări Religioase*, concretizate în secolul al XX-lea în mod special, au devenit în cursul timpului adevărate „mișcări globale”, cu o pondere suficient de mare în plan socio-religios, așa cum este exemplul *Scientologiei*, care își are începuturile în America, în anii 1950. În scopul de a avea acest caracter global, depășind astfel cadrul particular al unui grup etnic și al unei țări, *Noile Mișcări Religioase* au profitat din plin de noul context socio-cultural, în care globalizarea și secularizarea au jucat rolul cheie. De aceea nu este deloc greșit a se vorbi de o „globalizare” a *Noilor Mișcări Religioase*⁶, ca „vehicule” ale unei noi spiritualități.

3. Stadiul actual al cercetării

La o scurtă observare în spațiul românesc, problematica cercetării fenomenului secularizării este una foarte prezentă, regăsind cărți, studii, articole care tratează secularizarea în generalitatea ei din mai multe perspective: misionar, dogmatic, fenomenologic, sociologic etc.

În cercetarea fenomenului neoreligios în ansamblu, *Noile Mișcări Religioase* se situează pe primele poziții, fapt dovedit de numărul publicațiilor pe piața de specialitate, ce tratează dintr-o optică teologică, sociologică, psihologică și culturală prezența, proliferarea și impactul fenomenului neoreligios în Occidentul asediat de o desacralizare motivată de secularizare și atitudinea areligioasă a oamenilor, ceea ce confirmă actualitatea și interesului crescând față de *Noile Mișcări Religioase*, ca referințe ale unei noi spiritualități. Dar începând cu anii 2000, în analiza teologică și socioologică a intrat și trendul noilor religii seculare precum corectitudinea politică, transumanismul, ideologia de gen etc.

⁶ Cf. Roland Robertson, „The relativization of societies, modern religion, and globalization”, în *Cults, culture, and the law*, Thomas Robbins, William Shepard and James McBride (Eds.), Scholars Press, Chico, CA, 1985, pp. 31–32.

De fapt, conceptul „globalizare” este foarte folosit astăzi în câmpul analizei teologice și sociale. Globalizarea definește regăsirea fiecărei culturi religioase într-un ansamblu general, universal, prin depășirea propriilor frontiere culturale. Sociologia religiei a stabilit că „globalizarea” se referă, în esență, la trei probleme analitice distincte, dar interdependente: 1. o condiție a vieții sociale contemporane, 2. o schimbare concomitentă în modul omului de a înțelege viața sa socială și 3. un mod de a teoretiza despre viața socială contemporană. Cf. *ibidem*, p. 33.

În ceea ce privește lucrările, dedicate la nivel internațional temei generale care acoperă diferite aspecte de analiză a *Noilor Mișcări Religioase*, putem semnala aici mai multe contribuții extrem de importante, precum: M. L. Delbridge, „*Family*” as a Problem for New Religious Movements: The Pastoral Epistles Collaboration with the Greco-Roman Household, Union Theological Seminary, 2001; Svetoslava Toncheva, *New Religious Movements in Europe (National and Transnational Contexts)*, Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum – Bulgarian Academy of Sciences, 2011; Daniel O’Connell, *Educating Religiously toward a Public Spirituality*, Boston College, The Graduate School of Arts and Science, Institute of Religious Education and Pastoral Ministry (2008); Robert David Swanson, *Members of New Fundamentalist Religious Groups: Religious Fundamentalism, Right-Wing Authoritarian, and Psychological Well-Being Scale Scores*, Faculty of the Graduate School of Psychology, Fuller Theological Seminary (2005), și multe altele, pe care ar fi redundant să le redăm aici.

În România, problema *Noilor Mișcări Religioase* a intrat, în mod special, în atenția cercetării doctorale teologice, fapt confirmat de o serie de teze de doctorat susținute după anul 2000. Menționăm aici: Pr. Ciprian Marius Cloșcă, *Dimensiunea fenomenului neoreligios în societatea românească actuală*, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Teologie Ortodoxă (2008); Asist. univ. Constantin Iulian Damian, *Tehnici de manipulare specifice noilor mișcări religioase*, Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Teologie Ortodoxă, (2011), , Grigore Georgiu, *Ofensiva Noilor Mișcări Religioase (NMR) și reversibilitatea secularizării*, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Facultatea de Teologie Ortodoxă (2013). În această ordine de idei, trebuie menționat faptul că până în momentul de față nu s-a scris o teză de doctorat care să prezinte o evaluare din punctul de vedere misionar al teologiei ortodoxe a desăvârșirii spirituale promovate de *Noile Mișcări Religioase*.

Tezele de doctorat și masterat susținute la universitățile din Europa și America denotă faptul că *Noile Mișcări Religioase* prezintă un interes pentru tinerii cercetători, cât și pentru cercetătorii consacrați, fiind un domeniu care își descoperă constant valențele în analiză și noutate, într-o abordare critică și analitică a mutațiilor pe care le produce fenomenul neoreligios în societatea de astăzi. Din acest considerent, ultimele decade au fost martorele unei creșteri permanente a interesului occidental, teologic și sociologic, față de *Noile Mișcări Religioase*, dată fiind proliferarea fulminantă a acestor noi paradigme și organizații religioase, unele din ele atentând la legalitatea principiilor care guvernează societatea, altele evidențiindu-se cu un pronunțat caracter de mișcări sociale, implicând monitorizarea lor de către instituțiile abilitate. Dar în mod special, *Noile Mișcări Religioase* au intrat în sfera de interes a teologilor și a sociologilor, teologii catolici, protestanți și ortodocși căutând să răspundă apologetic la provocările acestor alternative religioase, iar sociologii fiind preocupați de analiza psiho-socială a schimbărilor pe care le produc *Noile Mișcări Religioase* asupra vieții adeptilor lor, în mod particular, și asupra societății, în mod general. Notăm aici importanți cercetători care au deschis și au conturat academic studiul *Noilor Mișcări Religioase* în plan

teologic și sociologic, ale căror lucrări sunt de o importanță capitală: Bryan R. Wilson⁷, Rodney Stark⁸, John A. Saliba⁹, Elisabeth Arweck¹⁰, William Sims Bainbridge¹¹, Johannes Aagaard¹², George D. Chryssides¹³, Lorne L. Dawson¹⁴, Irving Hexham¹⁵,

⁷ *Contemporary transformations of religion*, Oxford University Press, New York, 1976; *The Social Dimensions of Sectarianism: Sects and New Religious Movements in Contemporary Society*, Clarendon Press, Oxford, 1992;

⁸ *Religious Movements: Genesis, Exodus, Numbers*, Paragon House, New York, 1985; *The future of religion – Secularization, revival and cult formation*, University of California Press, Berkeley, 1985.

⁹ *Christian Responses to the New Age Movement: A Critical Assessment*, Geoffrey Chapman, London, 1999; *Perspectives on New Religious Movements*, Geoffrey Chapman, London, 1995; *Signs of the Times. The New Religious Movements in the Theological Perspective*, Médiaspaul, Sherbrooke, 1996; *Understanding New Religious Movements*, AltaMira Press, Lanham, 2003; „Disciplinary Perspectives on New Religious Movements: Views from the Humanities and Social Sciences”, în *Teaching New Religious Movements*, David G. Bromley (Ed.), Oxford University Press, New York and Oxford, 2007, pp. 41–64; „The Christian Church and the New Religious Movements: Towards Theological Understanding”, în *Theological Studies*, Vol. 43 Issue 3 (1982), pp. 468–485.

¹⁰ *Researching New Religious Movements. Responses and redefinitions*, Routledge – Taylor & Francis Group, Abingdon and New York, 2006; *New Religious Movements in Western Europe: An Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport & London, 1997.

¹¹ *The Sociology of Religious Movements*, Routledge, New York and London, 1997; *What Is a New Religious Movement? Defining the Area of Study*, Routledge, New York, 1997.

¹² „A Christian Encounter with New Religious Movements and New Age”, în *Update & Dialog*, Vol. 1 (1991), pp. 19; „Modern Syncretist Movements: A General View”, în *Update: A Quarterly Journal on New Religious Movements*, Vol. 5, No. 2 (1981), pp. 29–36; „Occultism/Satanism and the Christian Faith”, în *Le Défi magique*, Vol. 2: Satanisme, sorcellerie [The Challenge of Magic. Vol. 2: Satanism & Witchcraft]. J.-B. Martin (Ed.), Presses Universitaires de Lyon, Lyon, 1994, pp. 259–267.

¹³ *A Reader in New Religious Movements*, Continuum, London and New York, 2006; *Exploring the New Religions*, Cassell, London & New York, 1999.

¹⁴ *Comprehending Cults: The Sociology of New Religious Movements*, Oxford University Press, Toronto, 1998; *Cults in Context: Readings in the Study of New Religious Movements*, Canadian Scholars' Press, 1996; „The Cultural Significance of New Religious Movements and Globalization: A Theoretical Prolegomenon”, în *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 37, No. 4 (1998), pp. 580–595; „The Meaning and Significance of New Religious Movements”, în *Teaching New Religious Movements*, David G. Bromley (Ed.), Oxford University Press, New York and Oxford, 2007, pp. 115–134; „Who Joins New Religious Movements and Why: Twenty Years of Research and What Have We Learned?”, în *Cults and New Religious Movements. A Reader*, Lorne L. Dawson, Blackwell Publishing Ltd, Oxford, 2003, pp. 116–130; „Anti-modernism, modernism, and post-modernism: Struggling with the cultural significance of new religious movements”, în *Sociology of Religion*, Vol. 59, No. 2, 1998, pp. 131–156.

¹⁵ *New Religions as Global Cultures: Making the Human Sacred*, Westview Press, Boulder, 1997.

James R. Lewis¹⁶, Ron Rhodes¹⁷, Eileen Barker¹⁸, James A. Beckford¹⁹, David G. Bromley²⁰, J. Gordon Melton²¹. În țara noastră, preocuparea pentru această nouă realitate religioasă promovată de *Noile Mișcări Religioase* a fost exprimată efectiv după anul 1989, atunci când în baza liberalismului politico-social, care a secondat comunismul autoritar, s-a simțit o prezență crescândă a proliferării unor *Noi Mișcări Religioase* de factură orientală (de exemplu, *Meditația Transcendentală*). Notăm contribuția Părintelui Petre I. David, care aduce poate pentru prima dată în teologia românească problema fenomenului neoreligios: *Călăuză creștină. Sectologie*, Editura Episcopiei Argeșului, Curtea de Argeș, 1994. Pr. prof. univ. dr. Nicolae Achimescu în anul 2002 deschide studiul *Noilor Mișcări Religioase* în teologia românească, prin publicarea cărții: *Noile mișcări religioase*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2002, o carte de prezentare, analiză și răspuns teologic ortodox la mișcările esoterico-neognostice, mișcările cu un fundament religios oriental, grupările și curente cu un caracter religios-filosofic și psihologic și ocultism. Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Petraru publică în anul 2006, *Secte neoprotestante și noi mișcări religioase în România*, Editura Vasiliana '98, Iași, care aduce un plus de relevanță prin prezentarea *Noilor Mișcări*

¹⁶ *Controversial New Religions*, Oxford University Press, New York, 2005; *Legitimizing New Religions*, Rutgers University Press, New Brunswick, 2003.

¹⁷ *The Challenge of the Cults and New Religions. The Essential Guide to Their History, Their Doctrine, and Our Response*, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2009; *Find It Quick Handbook on Cults & New Religions*, Harvest House Publishers, Oregon, 2005.

¹⁸ „New Religious Movements in Modern Western Society”, în *The Encyclopedia of World Faiths*, P. Bishop and M. Darton (Eds.), Macdonald Orbis, London, 1987, pp. 294–306; „A Short History, But Many Changes: A New Religious Movement”, în *Essays on Transformation, Revolution and Permanence in the History of Religions: Dedicated to R.I. Zwi Werblowsky*, S. Shaked, D. Shulman, and G. G. Stroumsa (Eds.), Brill, Leiden, New York, Copenhagen, Cologne, 1987, pp. 35–44; „New Religious Movements: their incidence and significance”, în *New Religious Movements: Challenge and Response*, Bryan Wilson and Jamie Cresswell (Eds.), Routledge, London & New York, 1999, pp. 15–32; „The Church Without and the God Within: Religiosity and/or Spirituality?”, în *The Centrality of Religion in Social Life. Essays in Honour of James A. Beckford*, Eileen Barker (Ed.), Ashgate Publishing Limited, Farnham and Burlington, 2010, pp. 187–202.

¹⁹ „New Religious Movements and Globalization”, în *New Religious Movements in the 21st Century: Legal, Political, and Social Challenges in Global Perspective*, Philip Charles Lucas and Thomas Robbins (Eds.), Routledge, New York and London, 2005, pp. 253–264; „New religious movements in Western Europe”, în *Religious Movements and Rapid Social Change*, James A. Beckford (Ed.), SAGE Publications Inc, Newbury Park, 1986, pp. 29–54.

²⁰ „The sociology of new religious movements”, în *New Religious Movements*, Olav Hammer and Mikael Rothstein (Eds.), Cambridge University Press, 2012, Cambridge, pp. 13–28; „Teaching New Religious Movements/Learning from New Religious Movements”, în *Teaching New Religious Movements*, David G. Bromley (Ed.), Oxford University Press, 2007, pp. 3–28.

²¹ „An Introduction To New Religions”, în *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, James R. Lewis (Ed.), Oxford University Press, New York, 2004, pp. 16–35; „How new is new? The flowering of the «new» religious consciousness since 1965”, în *The future of new religious movements*, David G. Bromley and Philip E. Hammond (Eds.), Mercer, Macon, 1987, pp. 46–56; „Introducing and Defining the Concept of a New Religion”, în *Teaching New Religious Movements*, David G. Bromley (Ed.), Oxford University Press, New York and Oxford, 2007, pp. 29–40; „Perspective: Toward a Definition of «New Religion»”, în *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*, Vol. 8, No. 1 (2004), pp. 73–87.

Religioase cu fundament esoterico-ocultist, religios extrem-oriental din România. Pr. prof. Istodor Gheorghe Istodor publică o analiză exhaustivă a paradigmelor pseudo-religioase de factură orientală: *M.I.S.A. și yoga în lumina Ortodoxiei*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2005.

În ceea ce privește analiza religiilor seculare, menționăm aici excelenta contribuție a domnului prof. univ. Nicu Gavriluță: *Noile religii seculare*, Polirom, Iași, 2018.

4. Abordările și metodele utilizate

În ceea ce privește metodele de cercetare ale temei propuse, vom îmbina abordarea sistematică, evidențiind conținutul secularizării, fenomenului neoreligios și religiile seculare contemporane, și una comparativă, în care vom analiza într-o perspectivă critică ceea ce promovează „noile spiritualități”, prin evaluarea lor din unghiul teologiei ortodoxe. Vom avea astfel posibilitatea de a trasa câteva linii comparative între cele două părți, prin sublinierea plusului de valoare și sens pe care îl oferă teologia ortodoxă cu privire la desăvârșire.

Analiza din punct de vedere sistematic a temei propusă spre cercetare are avantajul de a oferi o coerentă și atentă prezentare secularizării, fenomenului neoreligios și religiilor seculare contemporane și observarea caracterului particular al fiecărei teme în discuție. S-ar putea crede că o asemenea reflecție asupra secularizării, fenomenului neoreligios și religiilor seculare contemporane, care de altfel constituie cea mai mare parte a tezei de doctorat, comportă o foarte mare obiectivitate. În cursul cercetării, vom avea ocazia conștientizării faptului că aceste spiritualități alternative au în vedere omul de azi, devalorizat de demnitatea personală, un *homo tehnicus*, a cărui viață se desfășoară sub imperiul vectorilor unei societăți digitalizate, consumeriste și globalizante. Ne punem întrebarea dacă spiritualitatea creștină se mai poate propune unui asemenea om și dacă Biserica are metodele misionare eficiente de recuperare și valorizare a spiritualității ortodoxe, ca experiență plenar religioasă și personală a omului cu Dumnezeu. Practic, programul spiritual, sau mai bine spus pseudo-spiritual, al *Noilor Mișcări Religioase*, al religiilor seculare și implicit al secularizării diferă fundamental față de spiritualitatea creștină, prin aceea că regândește într-un cu totul alt mod Divinitatea, fapt care restructurează pe un alt plan tot complexul lor doctrinar teoretic și practic.

Trebuie menționat faptul că în ceea ce privește bibliografia ce va fi consultată în redactarea viitoare teze de doctorat, aceasta este în marea ei parte în limba engleză, dat fiind faptul că marea majoritate a lucrărilor fundamentale de sociologie și teologie care au ca obiectiv secularizarea, *Noile Mișcări Religioase*, religiile seculare au fost scrise în limba engleză. O cunoaștere completă, în detaliu a temei propusă spre cercetare oferă ocazia unor răspunsuri argumentate logic și eficiente, și nu exprimarea unor simple opinii în necunoștință de cauză. Pentru evaluarea din punct de vedere misionar a problematicilor în discuție vom folosi literatură teologică în limba română, ceea ce ne va permite să subliniem faptul că Biserica Ortodoxă Română are toate resursele de a

răspunde misionar la provocările noilor alternative spirituale. Interpretarea conceptelor cheie, a termenilor tehnici, va implica apelarea la dicționare și enciclopedii de specialitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Achimescu, Pr., Nicolae, *Noile mișcări religioase*, ediția a II-a, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2004.
2. Baker, Hunter, *Competing Orthodoxies in the Public Square: Postmodernism's Effect on Church-State Separation*, Journal of Law and Religion, Vol. 20, No. 1, 2004 - 2005.
3. Barbu, Daniel, *Au cetățenii suflet? O teologie politică a societăților post-seculare*, București, Editura Vremea, 2016.
4. Bănescu, Vasile, *Credință și cultură azi. Dialoguri TRINITAS TV*, București, Editura Trinitas, 2015.
5. Beckford, James A. (ed.), *New Religious Movements and Rapid Social Change*, Sage, London, 1986.
6. Beckford, James, *Religion in Advanced Industrial Society*, Unwin Hyman, London 1989.
7. Beit-Hallahmi, B., M. Argyle, *The Psychology of Religions Behaviour, Belief and Experience*, Routledge, London, 1997.
8. Bellah, R., *Habits of the Heart: Individualism and Commitment in American Life*, University of California Press, Berkeley, 1985.
9. Benga, Daniel, „Creștinism și Imperiu. „Teologia politică” de la Meliton de Sardes la Augustin”, în Miruna Tătaru- Cazaban (coord.), *Teologie și politică. De la Sfinții Părinți la Europa unită*, editura Anastasia, București, 2004.
10. Brown, Callum G., *Postmodernism for Historians*, Pearson Logman, Harlow, 2005.
11. Brown, Callum, *The Death of Christian Britain: Understanding Secularization, 1800-2000*, London, 2001.
12. Brown, Desmond „Dilemmas of Deinstitutionalization”, în *Sociological Analysis*, Vol. 38, No. 2, 1977.
13. Bruce, Steve, „Secularization” apud Bryan S. Turner (edited by), *The New Blackwell Companion to The Sociology of Religion*, Wiley-Blackwell Publishing Ltd, 2010.
14. Casanova, Jose, *Public Religions in the Modern World*, University of Chicago, 1994.
15. Cazeneuve, Jean, *Le rites et la condition humaine*, Presses Universitaires, Paris, 1958.
16. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, trad.rom.de T.Pătrulescu și R.Țurcanu, Editura Univers, București, 1995.
17. Damian, Constantin-Iulian, „Noi Mișcări Religioase - delimitări conceptuale, definiții, controversă”, în *Studia Theologica Doctoralia*, Volumul II, Editura Junimea, Iași, 2011.
18. Damian, Constantin-Iulian, *Convertirea în contextual Noilor Mișcări Religioase. Spălarea creierului, manipulare, influență socială*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2014.
19. Ferguson, Thomas C. K., „The Rule of Truth and Irenaeus Rhetoric în Book 1 of «Against Heresies»”, în *Vigiliae Christianae*, Vol. 55, No. 4, 2001.
20. Fern, Richard, „The Death of God: An Analysis of Ideological Crisis”, în *Review of Religious Research* 9, nr. 3, 1968.
21. Ferry, Luc și Andre Comte-Sponville, *La Sagesse des Modernes*, 1999.

22. Fillaire, Bernard, *Les sectes. Un exposé pour comprendre, un essai pour réfléchir*, col. *Dominos*, Flamarion, 2e édition, 1996.
23. Finke, Roger, "An Unsecular America", în: Steve Bmce, *Religion and Modernization*, Clarendon Press, Oxford, 1992.
24. Flemy, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale – înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, introducere și traducere Pr.prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999.
25. Hazard, P., *Gândirea europeană în secolulul XVIII-lea. De la Montesquieu la Lessing*, trad. rom., Editura Univers, București, 1981.
26. Heelas, Paul, „Western Europe: Self-Religions”, în: *The World's Religions*, Steward Sutherland et. al. (eds.), Routledge, London, 1988.
27. Heirich, M., „Change of Heart: A Test of Some Widely Held Theories About Religious Conversion”, în *The American Journal of Sociology*, vol. 83, nr. 3, 1977.
28. Huyssen, Andreas, „Mapping the Postmodern”, în: *New German Critique*, 1984.
29. Ică Jr., Ioan I., Germano Marani (eds.), *Gândirea Socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize perspective*, Sibiu: Deisis, 2002.
30. Introvigne, Massimo, Jean-François Mayer; Ernesto Zucchini, *I nuovi movimenti religiosi. Sette cristiane e nuovi culti*, Editrice Elle Di Ci, Torino, 1990.
31. Ioan Paul al II-lea, Cuvântul papei Ioan Paul al II-lea rostit în limba română la sosirea în România, în *Papa Ioan Paul al II-lea Binecuvântează România*, 7-9 mai, București, 1999.
32. Kellner, Douglas, „Postmodernism and Social Theory: Some Challanges and Problems”, în: *Theory, Culture and Society*, 5, 1988.
33. Kilbourne, B., J.T. Richardson, „Paradigm Conflict, Types of Conversion, and Conversion Theories”, în *Sociological Analysis*, vol. 50. nr. 1, 1988.
34. King, Karen L., *What is Gnosticism?*, The Belknap Press of Harvard University Press, London, 2003.
35. Kokosalakis, Nicolas, „Religion and the Dynamics of Social Change in Contemporary Europe”, în *Archives de sciences sociales des religions*, No. 81, 1993.
36. Kroker, Arthur and David Cook, *The Postmodern Scene*, Macmillan, London, 1988.
37. Loghin, Adrian, „A fi sau a nu fi politic corect - secțiunea tematică TIFF 2018”, www.cluju.ro, 24 aprilie 2018 (accesat pe 11 august 2018).
38. Lossky, Vladimir, *Introducere în teologia ortodoxă*, traducere de Lidia și Remus Rus, București, Editura Sophia, 2006.
39. Loy, David R., „The Religion of the Market”, în: *Journal of the American Academy of Religion*, vol. 65, n° 2 (Summer, 1997), p. 275-290.
40. Lucas, Phillip C., „The New Age Movement and the Pentecostal/Charismatic Revival: Distinct Yet Parallel Phases of a Fourth Great Awakening?”, în *Perspectives on the new age*, J. R. Lewis and J. G. Melton (eds), State University of New York Press, 1992.
41. Luckmann, T., *The Invisible Religion*, Macmillan Publishing, New York, NY, 1967.
42. Otto, Rudolf, *Sacrul. Despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu raționalul*, traducere de Ioan Milea, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.

43. Outler, Albert C., „Origen and the Regulae Fidei”, *Church History*, Vol. 8, No. 3, 1939.
44. Robbins, Thomas; Dick Anthony, „Deprogramming, Brainwashing and the Medicalization of Deviant Religious Groups”, în: *Social Problems*, vol. 29, nr. 3, 1982.
45. Robbins, Wesley, „Pragmatism and the Deconstruction of Theology”, în *Religious Studies*, Vol. 24, No. 3, 1988.
46. Robertson, Roland and Joan Chirico, „Humanity, Globalization and Worldwide Religious Resurgence: A Theoretical Exploration”, în: *Sociological Analysis*, 1985.
47. Saliba, John A., „Disciplinary Perspectives on New Religious Movements: Views from the Humanities and Social Sciences”, în *Teaching New Religious Movements*, David G. Bromley (Ed.), Oxford University Press, New York and Oxford, 2007, pp. 41–64.
48. Saliba, John A., „The Christian Church and the New Religious Movements: Towards Theological Understanding”, în *Theological Studies*, Vol. 43 Issue 3 (1982), pp. 468–485.
49. Saliba, John A., *Christian Responses to the New Age Movement: A Critical Assessment*, Geoffrey Chapman, London, 1999.
50. Saliba, John A., *Perspectives on New Religious Movements*, Geoffrey Chapman, London, 1995.
51. Soual, Philippe, *Sacru și sfințenie în filosofia hegeliană a religiei*, în vol. „Orizontul sacru”. (Corneliu Mircea și Robert Lazu coord.), Iași, Polirom, 1998.
52. Staples, C.L., A.L. Mauss, „Conversion or Commitment? A Reassessment of the Snow and Machalck Approach to the Study of Conversion”, în *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 26. nr. 2, 1987.
53. Stark, Rodney, *Religious Movements: Genesis, Exodus, Numbers*, Paragon House, New York, 1985.
54. Stark, Rodney, *The future of religion – Secularization, revival and cult formation*, University of California Press, Berkeley, 1985..
55. Stark, Rodney; William S. Bainbridge, *A Theory of Religion*, Peter Lang, New York, 1987.
56. Steiner, George, *Real Presences*, Faber and Faber, Londra, 1991.